

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) – שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

506

שיחת מרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א • פרשת אמור תשפ"א

ולעומת זה גאוה היא הפך הענווה, ועל המתגאה נאמר (משלי טז, ה) תועבת השם כל גבה לב, וכל חסרון ענווה הוא כבר משהו שייכות לגאוה, וכבר יש בזה משהו 'תועבת השם', שהוא תועבה! רח"ל.

לכן אמרו באבות (ד, ד) מאד-מאד הוי שפל רוח, וביאר בזה הרמב"ם (בפירוש המשנה וכן בפ"ב מהלכות דעות) שאמרו מאד-מאד, כי לענווה אין שיעור, וצריך להיות מה שיותר ענווה, כי כל משהו חסרון בענווה זה כבר משהו שחסר בשלמות ועל ידי זה חסר גם בתורה!

מתרחק מן הכבוד מקנייני התורה

ובאמת בארבעים ושמונה דברים שהתורה נקנית בהם נזכר גם 'מתרחק מן הכבוד', והיינו לא רק שלא לרדוף אחר הכבוד, אלא להתרחק! ואם אינו מתרחק כבר חסר בתורה, וחויב ידיעת התורה מחייב גם להתרחק מן הכבוד, כי התורה נקנית בזה! ואם לא יעשה את מה שהתורה נקנית בו, יחסר לו בתורה, והוא אשם בכך שאין לו תורה.

אבל מאידך מצינו בגמרא (סנהדרין ז, ב) שאמרו על רב כי חזי אמבוהא אבתריה, היינו כשהיו מלווים אותו ציבור גדול, כנראה מהישיבה לביתו, וקיבל הרבה כבוד מהציבור, היה אומר פסוקים של ענווה. וכן מובא שם על מר זוטרא חסידא, 'כי הוה מכתפי ליה בשבתא דריגלא', היינו כשהיו מכבדים אותו ולוקחים אותו על הכתפיים בשבת שדורשים בה בהלכות הרגל, הוא גם כן היה אומר פסוקים של ענווה.

והטעם בזה פירש רש"י שם 'כדי שלא תזוח דעתו עליו', והיינו שחשש שמא תזוח דעתו מחמת הכבוד שנותנים לו, ולא מוזכר שחשש שיהיה בעל גאוה, אלא רק 'תזוח דעתו', והיינו שזה יזיז משהו משלמות הענווה, שמדרגת הענווה תהיה פחות, ולכך אמר פסוקים.

ולכאורה הרי צריך להיות מתרחק מן הכבוד, ואם כן למה נתן לציבור שילוו ויכבדו אותו, ומדוע לא מנע זאת מהם?

הביאור הוא מפני שהציבור צריך זכות כבוד התורה, וזה זיכוי הרבים במצות כבוד התורה, ואם הוא יאמר להם שלא יכבדו אותו ויתרחק מן הכבוד, הרי הוא מונע מהם את המצוה, ויחסר לציבור המצוה של כבוד התורה, שהיא מצוה עצומה מאד, וכמו שאמרו (שבועות ל, ב) עשה דכבוד תורה עדיף, ולכן אין לו ברירה ומוכרח לקבל את הכבוד, כי הציבור צריך את המצוה ואי אפשר למונעה מהם, ומה שחשש שהכבוד ישפיע עליו – יש לכך עצות: לומר פסוקים שלא תזוח דעתו.

ובגמרא מוזכר כן רק על רב ומר זוטרא חסידא, אבל מסתמא גם כל התנאים והאמוראים היו כן, אלא שעליהם לא כתוב מה הפסוקים שהם אמרו, ויתכן שאמרו בלחש ולא שמעו את זה, אך על כל פנים ודאי כולם נזהרו מזה שהכבוד לא ישפיע, ולא מנעו את הציבור מלכבדם, אבל נזהרו שהכבוד לא ישפיע עליהם, שלא תזוח דעתם מזה.

גודל הפסד בהנאת הכבוד

ידוע שכבוד בעולם הזה הוא בעיה גדולה מאד, כי הכבוד הוא הנאה גדולה מאד, ואדם נהנה כשמכבדים אותו, אבל כל הנאות העולם הזה הם על חשבון העולם הבא! וכידוע שלרשעים נותנים מן השמים הרבה עולם הזה במקום העולם הבא, ואילו צדיקים להפך, אין להם הנאות העולם הזה כדי שיהיה להם יותר עולם הבא.

והרי כבוד הוא הנאה נפשית, שזו ההנאה הכי גדולה, ושאר הנאות העולם הזה הם הנאות גשמיות גופניות, אבל כבוד הוא הנאה נפשית, והוא ההנאה הגדולה ביותר, כמו שכתב המסילת ישרים (פרק יא) כי יש חמדת הממון וחמדת הכבוד, וגם חמדת הממון היא הנאה גדולה מאד – אבל חמדת הכבוד גדולה הרבה יותר, וכלשונו שם: שהכבוד דוחק את לב האדם יותר מכל התאוות והחמדות שבעולם, וכן רואים במציאות שאדם מוציא

תלמוד תורה כנגד כולם!

הנה ביום ששי הקרוב יהיה לייג בעומר, ויש כאלה שנוסעים למירון, אבל אנחנו לא נוהגים כך. אנחנו קיבלנו את ההשפעה מהבריסקער רב ומהחזון איש ומהפוניבוזער רב והם לא נסעו, לכן אנחנו לא נוסעים, אלא יושבים ולומדים, כי תלמוד תורה כנגד כולם.

ובמשנה ריש פאה אמרו ותלמוד תורה כנגד כולם על הדברים שאדם אוכל פירותיהן בעולם הזה, כיבוד אב ואם וגמילות חסדים ועוד הרבה דברים, ותלמוד תורה כנגד כולם, שזוכים בו לפירותיהן בעולם הזה והקרן קיימת לעולם הבא כנגד כולם. אם כן ודי כדאי להפסיד את הרווח הזה, הרווח של פירותיהן בעולם הזה והקרן קיימת לעולם הבא שזוכים בתלמוד תורה, כנגד כולם, האם כדאי להפסידו!?

קנייני התורה – מצד חיוב ידיעת התורה

והנה אמרו באבות פרק ששי שהתורה נקנית בארבעים ושמונה דברים, ומה הפירוש 'נקנית'! – כי מלבד המצוה לעסוק בתורה, יש גם מצוה של ידיעת התורה, כמו שידוע מהגר"א שאמר כי מצד המצוה של עסק התורה הוא היה יכול ללמוד כל החיים משנה אחת ולא היה נמאס לו, כי יש מתיקות בזה, ובכל פעם שחוזר יש עוד יותר ויותר מתיקות, במשנה אחת! אבל יש גם מצוה של ידיעת התורה, שצריכים לדעת את כל התורה כולה, ולכן צריך ללמוד את כל התורה כולה.

והדרך לזכות לידיעת התורה עם כל המדרגות שיש בתורה, היא על ידי הארבעים ושמונה דברים שהתורה נקנית בהם, וזהו קנין התורה, ואם חסר בדברים האלה חסר בהצלחה בתורה. ונמצא לפי זה כי החיוב של ידיעת התורה מחייב גם את הקניינים! והקניינים הם חיוב מצד החיוב של ידיעת התורה, כי בלעדיהם יחסר לו התורה, ויש חיוב ידיעת התורה לכל אחד לפי כוחו כמה שהוא יכול, כמה ששייך – אבל שיהיה בשלמות, ולזה צריך את הקניינים, ואין זה פשוט.

אם חסר בענווה חסר בתורה

וכגון מה שאמרו שם שהתורה נקנית בענווה, הנה ענווה היא מדרגה גדולה, וכפי שהארץ המסילת ישרים לבאר בשני פרקים (כב-כג ועיין גם בפרק יא) מה היא ענווה, ואם יש ענווה בשלמות אזי התורה היא בשלמות, אבל אם חסר בענווה חסר בשלמות התורה.

ומצינו בגמרא בסוף סוטה (מט, ב) על מה שאמרו במשנה שם 'משמת רבי בטלה ענווה', אמר ליה רב יוסף לתנא: לא תיתני בטלה ענווה דאיכא אנא, והיינו שהוא רב יוסף עניו, ולכן לא בטלה ענווה. ולכאורה וכי אין זו גאוה לומר על עצמו שהוא עניו?

אך הביאור בזה כי עניו אין פירושו שמרמה את עצמו ולא יודע את מעלותיו, וגם משה רבינו שהיה העניו מכל האדם ידע את המדרגה שלו, וכפי שהעיד עליו הקב"ה (במדבר יב, ז-ח) בכל ביתי נאמן הוא אל פה אדבר בו, ומשה רבינו בעצמו כתב את זה בתורה, וידע מזה, אבל היה עניו, כי לא הרגיש שום חשיבות בזה!

וזהו ענין הענווה, שלא להרגיש שום חשיבות במעלותיו, מפני שהכל חסדי שמים, וכל מדרגה שיש לאדם ברוחניות היא מתנה מן השמים, כי כל כוחות הנפש, ההבנה והשכל והעסק, הרי זה כוחות שניתנו לו מן השמים והוא חייב לנצל אותם, ואם לא יעשה את מה שהוא חייב הרי זה חטא, וכי מה שאינו חוטא זו מדרגה שיש להתפאר בה!?

לכן אין סיבה להרגיש חשיבות, כי כל מדרגה שיש לאדם הוא חייב בה, ואם לא יגיע למדרגה שהוא יכול, הרי הוא חוטא ופושע, ומה שאינו פושע אין זו מדרגה, ואין סיבה להחשיב עצמו בזה. זהו ענין הענווה, להבין ולהכיר האמת שאין סיבה להחשיב את עצמו, ובזה התורה נקנית.

הרבה ממון כדי לקבל כבוד, והוא דבר ידוע בעולם, שאנשים רוצים כבוד ומבזבזים המון כסף בשביל כבוד, כי כך הטבע, ומאחר שזו הנאה נפשית גדולה כל כך, זה מוריד מהנאות העולם הבא, ומפסידים בזה הרבה עולם הבא. לכן צריכים מאד להתרחק מן הכבוד.

אבל המציאות היא שאדם אוהב כבוד ורוצה כבוד, ולא רק שלא מתרחקים, אלא אפילו רודפים אחר הכבוד ומבקשים כבוד, ולא יודעים את גודל ההפסד של כבוד והרווח להיות מתרחק מן הכבוד.

ומה העצה לזה, כיצד להתרחק מן הכבוד, הרי זה נגד הטבע והאיך אפשר להתגבר? יש ספרי מוסר שמסבירים את זה, ואם לומדים ספרי מוסר וחוזרים על זה שוב ושוב, לדעת כמה שהכבוד מפסיד, ההפסד של כבוד והרווח של מתרחק מן הכבוד, ספרי המוסר מחנכים את האדם.

ובמעשה רב (אות ט) מובא בשם הגר"א ללמוד ספרי מוסר כמה פעמים ביום, לא רק פעם ביום אלא כמה פעמים ביום! לעסוק בספרי מוסר, שלא להסיח דעת מכל מה שהאדם חייב – מהמידות האלה.

מעלת הנעלבים ואינם עולבים

והנה אמרו בגמרא (גיטין לו, ב) הנעלבים ואינם עולבים, שומעים חרפתם ואינם משיבים ועונים, עליהם הכתוב אומר ואוהביו כצאת השמש בגבורתו, היינו שמי שמעליבים אותו והוא לא מעליב בחזרה, או שמחרפים אותו והוא שומע חרפתו ושותק, זוהי מדרגה כל כך גדולה שנאמר עליו ואוהביו כצאת השמש בגבורתו.

והתוספות (ב"ב ת, ב) ביארו מהו 'כצאת השמש בגבורתו', שזו מדרגה של תענוגי העולם הבא שאין לשער, שבעתיים כאור שבעת הימים! ולזה זוכה מי שאינו מקפיד על הכבוד, אלא ההפך, פוגעים בכבודו ומעליבים אותו והוא לא מעליב בחזרה, ושומע חרפתו ושותק, וזו מדרגה גדולה מאד שזוכה בה לתענוגים שאין לשער, כצאת השמש בגבורתו.

אהבת הבריות כלל גדול בתורה

והנה יש עוד דבר מהארבעים ושמונה דברים שהתורה נקנית בהם, מלבד מה שכבר הזכרנו: בענוה ומתרחק מן הכבוד, יש גם מעלת 'אוהב את הבריות'. ובאמת אהבת הבריות היא מצוה, כמו שכתוב (ויקרא יט, יח) ואהבת לרעך כמוך, אך היא גם מקנייני התורה.

ונמצא שיש שתי סיבות לחיוב אהבת הבריות, ראשית מפני שזו מצוה עשה, ואהבת לרעך כמוך, אך בנוסף, זה גם גורם להצלחה בתורה, וזוהי סיבה נוספת לחיוב אהבת הבריות: מצד הלכות תלמוד תורה!

ואמנם המציאות היא שלא לכל אחד יש את הטבע הזה, וכפי שהכרתי אחד שלא היה לו כלל אהבת הבריות, והיה חושב רק על עצמו, ובדרך כלל הטבע הוא שיש לאדם אהבה ואוהב את אחרים, אבל אצלו לא היה כלל הטבע הזה, ונולד בלי אהבת הבריות, ומכל מקום המצוה היא ואהבת לרעך כמוך – לשנות את הטבע, ויש דרכים לזה.

ובאמת אפילו אדם שהוא בעל מידות טובות בטבעו, אבל שיהיה אהבת הבריות 'כמוך' בשלמות זו מדרגה גדולה, וידוע מבעלי מוסר שאמרו כי להצטער בצערו של חברו זה דבר לא קשה כל כך, אבל לשמוח בשמחת חברו, זו מדרגה גדולה מאד!

ואמנם גם להצטער בצערו של חברו, שיהיה הצער 'כמוך', זוהי גם כן מדרגה גדולה ולא פשוטה, ולהצטער על הקושי של השני כאילו זה הקושי שלי – כמוך ממש – זו מדרגה גדולה מאד, שעל זה אמר רבי עקיבא (ירושלמי נדרים ט, ד) זה כלל גדול בתורה, וכל שכן לשמוח בשמחת חברו, שזה בודאי קשה מאד, אך זהו החיוב! ואהבת לרעך כמוך! להצטער וגם לשמוח כמוך, ורבי עקיבא אמר שזהו כלל גדול בתורה.

קדוק הדין עם תלמידי רבי עקיבא

ובאמת הרי אמרו בגמרא (יבמות סב, ב) שרבי עקיבא היו לו עשרים וארבעה אלף תלמידים וכולם מתו בין פסח לעצרת, וחטאם היה מפני שלא נהגו כבוד זה בזה, ובמדרש אמרו (בראשית רבה סא, ג) שהייתה עיניהם

צרה אלו באלו, וצריך ביאור מדוע זה חטא חמור כל כך, עד כדי כך שנתחייבו מיתה בידי שמים על זה.

והטעם פשוט, מפני שזו סתירה לתורה, וכפי שאמר רבי עקיבא 'זה כלל גדול – בתורה' וכן אמרו באבות פרק ששי שזה מהדברים שהתורה נקנית בהם 'אוהב את הבריות', וצריך שתהיה אהבת הבריות כמוך, ואם חסר ה'כמוך' חסר הצלחה בתורה, ואם כן החטא בזה הוא לא רק חסרון קיום מצות עשה, שהיא גם כן מצות עשה חמורה, אלא זה גם חסרון בתורה והוא ביטול תורה! ונמצא שאין זה סתם חטא של חסרון מדרגה שיש משהו צרות עין, אלא זה חטא של ביטול תורה.

ואמנם ודאי שגם על ביטול תורה זוהי מדרגה שנענשו כל כך, ורק תלמידי רבי עקיבא נענשו כן לפי גודל מדרגתם, כמו שאמרו חז"ל (יבמות קכא, ב) שהקב"ה מדקדק עם חסידיו כחוט השערה, וכי יש מיתה בידי שמים על ביטול תורה? ואמנם כן אמרו (באבות פ"ג) המפנה לבו לבטלה הרי זה מתחייב בנפשו, וכן המהלך בדרך ושונה ומפסיק ממשנתו ואומר מה נאה אילן זה וכי והשוכח דבר אחד ממשנתו מעלה עליו הכתוב כאילו מתחייב בנפשו, ואם כן יש מיתה בידי שמים על זה, אבל סתם אנשים פשוטים לא מדקדקים עמם כל כך, ואילו תלמידי רבי עקיבא מפני גודל מדרגתם זה נחשב לחטא יותר חמור אצלם, ולכן נענשו כל כך, כי הם היו חסידים גדולים ובעלי מדרגה, שהקב"ה מדקדק עמם כחוט השערה.

ויתכן שזה הביאור במה שאמר רבי עקיבא ואהבת לרעך כמוך זה כלל גדול בתורה, ורבי עקיבא הוא התנא שאמר כן, ויתכן כי זהו מפני שראה שתלמידיו נענשו, והבין שזו הסיבה, שהיה משהו חסרון שלמות באהבת הבריות, וכפי שמפורש במדרש שם שאחר כך הוא אמר לתלמידיו האחרונים: בני, הראשונים לא מתו אלא מפני שהייתה עיניהם צרה אלו לאלו, תנו דעתכם שלא תעשו כמעשיהם. ולכן עמד רבי עקיבא וחינכם כי ואהבת לרעך כמוך הוא כלל גדול בתורה – שבלא זה חסר בתורה, וכמו שאמרו באבות כי אוהב את הבריות הוא מקנייני התורה.

שלמות במ"ח קניינים – מדרגה מיוחדת

אם כן יש לנו עבודה גדולה מאד, להיות בשלמות באהבת הבריות, ואין זה פשוט, שאהבת הבריות תהיה בשלמות כמוך וכמו שכתב המסילת ישרים בפרק י"א שצריך להיות כמוך ממש, כמוך באהבת הבריות, כמוך בצער וגם בשמחה, כמוך ממש, זו מדרגה שאינה פשוטה, וכן שאר הדברים שהזכרנו: בענוה ומתרחק מן הכבוד, הם מדרגות התלויות בלב, והם חיובים מצד עצמם וגם חיובים מצד הלכות תלמוד תורה, שרק כך זוכים להצלחה בתורה, וצריכים סייעתא דשמיא לכל המדרגות האלו.

וידוע מהגר"א שביאר את הפסוק במשלי (לא, י) 'אשת חיל מי ימצא' שכל הפרק שם הולך על תורה, שהתורה נמשלה לאשה, וחייל בגימטריא מ"ח, כנגד מ"ח דברים שהתורה נקנית בהם, ועל זה אמר 'אשת חיל' – כלומר תורה כזו עם כל המ"ח דברים שהתורה נקנית בהם, 'מי ימצא' זה לא מצוי שיהיה אדם אחד מושלם בכל המ"ח דברים.

אבל 'רבות בנות' – אם יש ציבור של הרבה אנשים שעוסקים בתורה ביחד, אזי 'עשו חיל' ובין כולם ביחד יש את כל המ"ח דברים, כי לאחד יש מעלה זו ולחברו מעלה אחרת, וכולם יחד מצטרפים לשלמות של הארבעים ושמונה דברים שהתורה נקנית בהם. אבל 'ואת' – שאדם אחד יהיה לו את כל המעלות, 'עלית על כולנה'! כי זה דבר מאד נדיר ומדרגה שאין לשער שיהיה אדם אחד עם כל המעלות האלה.

לכן צריכים סייעתא דשמיא לזה, וצריכים לעסוק בזה, וכשעוסקים אזי בסייעתא דשמיא אפשר לזכות להצלחה בכל המדרגות האלה, בקנייני התורה, שיש בהם הרבה מדרגות, והזכרנו רק חלקם: בענוה ומתרחק מן הכבוד, שהם דברים נגד טבע האדם, וצריכים סייעתא דשמיא לזכות לזה, על ידי ההתבוננות והעסק בספרי המוסר, יהי רצון שנוכח לסייעתא דשמיא לכל הדברים שהתורה נקנית בהם ולהצלחה בתורה!

מוקדש לזכות שולמית בת יהודית הנולדת במזל טוב, יזכו הוריה לגדלה לתורה לחופה ולמעשים טובים!	לעילוי נשמת מינה בת יהושע ע"ה נלב"ע כ"ה אייר תנצב"ה	לעילוי נשמת הגאון הצדיק רבי משה פנחס ב"ר צבי הירש הכהן קופשיץ זצ"ל נלב"ע י"ח אייר תשס"ד - תנצב"ה	לעילוי נשמת הגאון הצדיק רבי משה אהרן ברורמן זצ"ל ב"ר שמואל ניסן זצ"ל נלב"ע כ"ב אייר תש"פ - תנצב"ה
--	---	---	---

מוקדש בברכה לידידינו החתן המופלג הרב **יוסף חיים כהן** נ"ו מתלמידי רבינו מרן ראש הישיבה שליט"א לרגל שמחת נישואיו בשעה טובה ומוצלחת ביום ג' הבעל"ט, יהי רצון שיעלה הזיווג יפה ויזכו לבנות בית נאמן בישראל!